

Eylül 2008'den beri NATO (Okyanus Kalkanı) ve AB deniz kuvvetleri (EUNAVFOR Atalanta), diğer aktörlerle birlikte, Somali kıyılarında korsanlığa karşı misyonlarda yan yana konuşlanmaktadır.

NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu

Cyprus Conundrum within the context of NATO-EU Strategic Partnership

Burak TANGÖR

Abstract

This article aims at unveiling the main institutional obstacles related the Cyprus conundrum in the implementation of NATO-EU strategic cooperation. The Greek Cypriot Administration as an EU member has hindered Turkey's possible involvement in EU's Common Security Defence Policy so far. Correspondingly, Turkey as a NATO member has vetoed Greek Cypriots' participation in official NATO-EU meetings. If there is no progress in Cyprus negotiations and if there is no movement on Turkey's road to the EU, no positive development should be expected on the NATO-EU strategic partnership. In this manner Turkey would play a decisive role in NATO-EU relations.

Keywords: Berlin-Plus arrangements, Cyprus, NATO-EU strategic partnership, the Nice Implementation Document of 2002

Kuzey Atlantik Konseyi, Kasım 2010'daki Lizbon Zirvesinde NATO-AB stratejik ortaklığını ilerletme kararlılığını bir kez daha vurgulamıştır. NATO'nun yeni Stratejik Konseptinde AB'nin aktif ve etkin olmasının Transatlantik bölgenin güvenliğine katkıda bulunacağı açıkça belirtilmektedir.

Giriş

Türkiye, Kıbrıs sorununun çözümsüzlüğüne ilave olarak şimdi de Doğu Akdeniz, Suriye ve Irak'taki istikrarsızlıkların yarattığı güvenlik tehditleri ile karşı karşıyadır. İran'a karşı yaptırımların sertleştirilmesi ihtimali de göz önüne alındığında Türkiye'nin güney sınırlarında uluslararası toplumun Birleşmiş Milletler-NATO-AB önderliğinde kriz yönetimi operasyonları gerçekleştirilmesi olasılığı üzerinde durmak gerekmektedir. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da patlak veren siyasi krizlerin ortaya çıkardığı sınamalar ile yaşamakta olan ekonomik kriz koşullarının zorlaması sonucu olası kriz yönetimi operasyonlarında bir NATO-AB işbirliği çok muhtemeldir. Ne var ki, NATO-AB operasyonlarının tatminkâr bir şekilde yürütülmesi, Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulmasına bağlıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin NATO-AB ilişkilerindeki rolü kilit konumdadır.

Stratejik çıkarlarının uyduğu durumlarda NATO ve AB; kriz önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası istikrar operasyonlarında ve savunma yeteneklerini geliştirme konularında işbirliği yapmakta, bu konularda birbirleriyle siyasi istişarelerde bulunmaktadır. NATO-AB stratejik ortaklığının özü, karşılaştırmalı üstünlükler kuramında yatmaktadır. Gerek NATO gerekse AB küresel güvenlik tehditleri ile yalnız kendi varlık ve yeteneklerine dayanarak başa çıkamadıklarından ötürü aralarında böyle bir stratejik işbirliği kaçınılmazdır. Avrupa Birliği ve NATO farklı niteliklere sahip kurumlardır. NATO, sahip olduğu askerî imkân ve yetenekler bakımından sert güç uygulamaları için gereklidir ancak siyasi

çözümler için yeterli yumuşak güç uygulamalarına sahip değildir. AB'nin ise NATO'dan farklı olarak, herhangi bir ulus-inşası operasyonu için elinin altında geniş bir sivil yetenek imkânı bulunmaktadır.

Çatışmaların değişen çehresiyle birlikte kriz yönetimi operasyonlarında hem NATO'nun hem de AB'nin siyasa araçlarına gereksinim duyulduğu görülmektedir. Günümüz uluslararası güvenlik ortamında her iki kurum arasında askeri kapasite, yetenek ve değerler bakımından bir rekabet söz konusu değildir. Üyeleri arasında bir "güvenlik topluluğu" oluşmuştur. Transatlantik ilişkilerde daha önce gündemde olan soru hangi koşullar altında AB'nin NATO'nun imkânlarına ulaşabileceği iken günümüzde bu soru hangi koşullar altında NATO'nun AB'nin sivil imkânlarına ulaşabileceği biçimine dönüşmüştür.¹ Tehdit algılamalarında örtüşme gözlenmekte; ancak bu tehditlere karşı kullanılan siyasa araçlarda bir farklılaşma söz konusudur. Karşılıklı ihtiyaçlar NATO-AB ilişkilerini yakınlaştırmaktadır.

Ne var ki Kıbrıs sorunu, AB-NATO arasındaki ilişkileri de olumsuz yönde etkilemektedir. Mayıs 2004'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), tüm Kıbrıs'ı temsil eder bir biçimde AB'nin tam üyesi yapılmıştır. Kıbrıs sorunu kalıcı bir çözüme kavuşturulmadan GKRY'nin Kıbrıs'ın meşru tek temsilcisi olarak AB üyesi yapılması; buna karşılık, NATO içinde, Türkiye'nin vetosu nedeniyle, GKRY'nin AB'dekine benzer bir statüye (Kıbrıs'ın meşru tek temsilcisi) sahip olamaması NATO-AB ilişkilerinde sorunlar yaratmaktadır. Bu çerçevede önce NATO-AB kurumsal ilişkileri ortaya konarak mevcut sorunların kaynağı olan

kurumsal düzenlemeler açıklanacaktır. Daha sonra Kıbrıs sorununun NATO-AB ilişkilerine olan etkisi üzerinde durularak, tarafların çözüm önerileri eleştirel bir biçimde analiz edilecektir.

NATO-AB Kurumsal İlişkileri

NATO ve AB arasındaki kurumsal ilişkiler, 2001 yılında başlamıştır. Bu iki kurum arasındaki ilişkiler 1990'lı yıllarda savunma konularında Avrupalıların daha fazla sorumluluk almaları gereği tartışmaları çerçevesinde şekillenen NATO ve Batı Avrupa Birliği (BAB) arasındaki işbirliği temelinde kurulmuştur.² BAB, 1992 Maastricht Antlaşması uyarınca güvenlik ve savunma alanında AB adına hareket etmekteydi.³ BAB'ın kriz yönetimi rolü 1999 yılında Avrupa Birliği'ne aktarıldı.⁴

24 Ocak 2001 tarihinde NATO Genel Sekreteri ve AB Başkanı arasındaki mektup teatisi iki kurum arasındaki işbirliğinin kapsamı ve güvenlik konuları üzerindeki istişare yöntemlerini tanımlamıştır.⁵ NATO-AB ilişkisinin siyasi prensipleri ise 16 Aralık 2002 tarihli AGSP Hakkında NATO-AB Bildirgesi'nde ortaya konmuştur.⁶ Bildirgede AB'nin kendi askeri operasyonları için NATO'nun planlama yeteneklerine güvenceli erişimi teyit edilmiştir. Ayrıca, stratejik ortaklığın siyasi prensipleri yinelenmiştir: (a) etkili karşılıklı istişare; (b) eşitlik, AB ve NATO'nun karar alma özerkliğine saygı; (c) AB ve NATO üyesi ülkelerin çıkarlarına saygı; (d) BM Şartı ilkelerine saygı; (e) tutarlı, şeffaf ve karşılıklı olarak iki kurumun ortak askeri yetenek gereksinimlerinin karşılanması sağlanması.⁷

17 Mart 2003 tarihinde işbirliğinin çerçevesini çizen anlaşmanın imzalanmasıyla iki kurum arasındaki işbirliği daha da geliştirilmiştir. Kabul edilen işbirliği çerçevesinin bir parçası olarak Berlin Artı düzenlemeleri, komuta düzenlemeleri ve operasyon planlamasında yardım dâhil AB önderliğindeki operasyonlar için NATO'nun kolektif varlıkları ve yeteneklerine AB'nin erişimine olanak tanıyarak kriz yönetiminde NATO-AB işbirliğinin temellerini sunmaktadır.⁸ Diğer bir deyişle, Berlin Artı düzenlemeleri NATO üyelerinin tamamının devrede olmadığı AB önderli-

ğindeki operasyonlara İttifakın destek vermesine olanak sağlamaktadır.

Kuzey Atlantik Konseyi, Kasım 2010'daki Lizbon Zirvesinde NATO-AB stratejik ortaklığını ilerletme kararlılığını bir kez daha vurgulamıştır. NATO'nun yeni Stratejik Konseptinde AB'nin aktif ve etkin olmasının Transatlantik bölgenin güvenliğine katkıda bulunacağı açıkça belirtilmektedir.⁹ İttifak üyeleri karşılıklı açıklık, şeffaflık, tamamlayıcılık ruhu içinde ve her iki örgütün idari bağımsızlığına ve kurumsal bütünlüğüne saygı çerçevesinde AB ile olan stratejik ortaklığını güçlendirmeye karar vermiştir. Her iki kurum da eşgüdüm planlamadan sahada karşılıklı desteğe kadar krizin tüm safhalarındaki operasyonlarda uygulamaya dönük işbirliğini geliştirmek arzusu içindedir. Ayrıca, değerlendirmeler ve görüşleri paylaşmak amacıyla ortak ilgi alanına giren tüm konuları kapsayacak şekilde siyasi istişarelerin genişletilmesi arzu edilmektedir. Bunlardan başka tekrarın (duplikasyonun) en aza indirilmesi ve maliyet etkinliğini en yüksek seviyeye çıkartmak için savunma yeteneklerini geliştirme konusunda tam bir işbirliği içinde olmayı taahhüt etmişlerdir.¹⁰

Gerçekten de AB, NATO ittifakı için çok büyük önem taşımaktadır. Her şeyden önce tam 21 ülke hem NATO hem de AB üyesidir. Bu durum, her iki kurumun ortak değerler üzerinde mutabık olduklarını işaret etmektedir. Mayıs 2012'deki Kuzey Atlantik Konseyi'nin Chicago Zirvesinde ise NATO ve AB'nin ortak değerler ve stratejik çıkarları paylaştığı bir kez daha vurgulanmıştır.¹¹ Devlet bütçelerinde kesintiye gidildiği ve kemer sıkma politikalarının uygulandığı mevcut ortamda her iki kurum arasındaki stratejik ortaklık daha da önem kazanmıştır.

NATO ve AB ortak çıkar konularını tartışmak üzere düzenli olarak toplanmaktadır. Bu toplantılar dışişleri bakanları arasında gerçekleştirildiği gibi kimi zaman büyükelçiler, askeri temsilciler ve savunma danışmanları gibi değişik düzeylerde de gerçekleştirilmektedir. Ayrıca NATO'nun uluslararası personeli ile onların AB'deki muadilleri¹² arasında düzenli olarak temaslar sağlanmaktadır. Operasyon düzeyinde işbirliğini ko-

NATO ile AB, Makedonya ve Bosna'da iyi bir şekilde çalışmıştır; ancak buradaki operasyonlarla ilgili kararların çoğu GKRY, AB üyesi olmadan önce alınmıştır.

laylaştırmak üzere daimi askeri irtibat düzenlemeleri oluşturulmuştur. Kasım 2005'ten bu yana NATO Daimi İrtibat Timi (*Permanent Liaison Team*), AB Askeri Personeli'nde faaliyet göstermektedir. Karşılık olarak, Mart 2006'dan bu yana SHAPE'de bir AB Takımı (*EU Cell*) görev yapmaktadır.¹³

NATO ve AB arasındaki yakın işbirliği kriz önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası istikrar operasyonlarında siyasi, askeri ve sivil araçların etkin bir şekilde uygulandığı kapsamlı bir yaklaşımın gelişmesi adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda Temmuz 2003'te Avrupa Birliği ve NATO "Batı Balkanlar için Ortak Yaklaşım" (*Concerted Approach for the Western Balkans*) adlı bir belge yayımlamıştır. Bu belge Batı Bal-

kanlar bölgesine istikrar getirmek üzere işbirliğinin temel alanlarını ortaya koymuştur.¹⁴ NATO ve AB'nin, önce Batı Balkanlar'da daha sonra Afganistan, Sudan, Somali'de askeri operasyonlar ve sivil misyonlarda birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir biçimde işbirliğinde buldukları görülmektedir. Güvenlik ve kalkınma, güvenlik ve demokratikleşme, güvenlik ve iyi yönetim arasındaki ilişkilerin daha belirgin hale gelmeye başlaması gelecekteki operasyonların artık hem askeri hem de sivil yönlerinin olması gerektiğini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.¹⁵

31 Mart 2003 tarihinde AB önderliğindeki *Operation Concordia* Makedonya'da NATO önderliğindeki *Operation Allied Harmony* misyonunun sorumluluklarını devraldı. Aralık 2003'te sona

Hem NATO hem de AB, terörizmle mücadele ve kitle imha silahların yayılmasının önlenmesini savunma politikalarının öncelikli konuları arasında addetmektedir. Her iki kurum da kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer saldırılara karşı sivil halkın korunması alanındaki faaliyetleri hakkında birbirlerini bilgilendirmektedirler.

eren *Operation Concordia*, Avrupa Birliği'ne NATO varlıklarının hazır bulunduğduğu tarihteki ilk Berlin Artı operasyonudur. *Operation Concordia*'dan alınan olumlu sonuçlara dayanarak NATO önderliğindeki İstikrar Kuvvetinin (SFOR) sonuçlanmasını takiben Avrupa Birliği, Bosna-Hersek'te 2 Aralık 2004 tarihinde *Operation Althea* misyonunu konuşlandırmıştır. AB kuvveti (EUFOR), NATO planlama uzmanlığı ve diğer varlıklar ve yeteneklerini kullanarak Berlin Artı düzenlemeleri çerçevesinde faaliyette bulunmuştur. NATO Avrupa Müttefik Başkomutan Yardımcısı (DSACEUR), *Operation Althea*'nın komutanıdır. Bundan başka AB Operasyon Karargâhı da SHAPE'de konuşlanmaktadır.

NATO, 1999 yılından bu yana Kosova'da bir barışı koruma kuvvetine (KFOR) önderlik etmektedir. Avrupa Birliği ise Kosova'daki BM Misyonuna (UNMIK) yıllardır sivil varlıklarıyla katkıda bulunmaktadır ve bundan başka BM Misyonunun polis bileşenini devralmaya karar vermiştir. Aralık 2008'de konuşlanan AB Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX), Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) çerçevesinde başlatılan bugüne kadarki en büyük sivil misyondur. EULEX misyonunun temel amacı Kosova yetkililerine hukukun üstünlüğü alanında -özellikle polis, yargı ve gümrük alanlarında- yardımcı olmak ve destek vermektir. EULEX, KFOR ile yakın bir işbirliği içinde faaliyet yürütmektedir.

NATO ve AB, Afganistan'a barış ve istikrar getirmek adına önemli roller üstlenmişlerdir.¹⁶ NATO önderliğindeki Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF), Afgan hükümeti ve diğer uluslararası aktörlerin ülkede demokratik kurumların

oluşturulması ve hukukun üstünlüğü ilkesinin hâkim kılınması çabalarına ve ülkenin inşasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. AB, bu çabalara paralel olarak Haziran 2007'de OSGP Hukukun Üstünlüğü misyonunu (EUPOL) başlatmıştır. Buna ilaveten AB, bir adli reform programı başlatmış ve bir AB üyesi ülkenin başkanlığını yaptığı NATO yönetimindeki Bölgesel İmar Timlerinde (*Provincial Reconstruction Teams – PRT*) sivil projelere mali kaynak temin etmektedir. Bundan başka gerek NATO gerekse AB, Afrika Birliği'nin Darfur (Sudan) misyonuna her konuda destek vermektedir. Ayrıca, Eylül 2008'den beri NATO (Okyanus Kalkanı) ve AB deniz kuvvetleri (EUNAVFOR Atalanta), diğer aktörlerle birlikte, Somali kıyılarında korsanlığa karşı misyonlarda yan yana konuşlanmaktadır.¹⁷

Operasyonlarla birlikte savunma yetenekleri gelişimi NATO-AB işbirliğinin bir diğer tarafıdır. Mayıs 2003'te teşkil edilen NATO-AB Yetenek Grubu her iki kurumun da yetenek geliştirme çabalarının tutarlı ve karşılıklı olarak takviye edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Temmuz 2004'te savunma yetenekleri, silahlanma konusunda işbirliği, silah satın alma ve savunma ar-g-e faaliyetleri konularında AB'deki çalışmaları koordine etmek üzere Avrupa Savunma Ajansı'nın kurulmasını takiben Ajans uzmanları Yetenek Grubu'nun çalışmalarına katkıda bulunmaya başlamışlardır. Yetenek Grubu, diğer konuların yanında patlayıcı cihazlarla mücadele ve tıbbi destek gibi alanlarda ortak yetenek eksikliklerini ele almıştır. Grup, ayrıca, NATO'nun 'Akıllı Savunma' çalışması ile AB'nin imkânların ortak havuzlarda toplanıp paylaşılması (*pooling and sharing*) girişimi arasında şeffaflık ve tamamlayıcılığı sağlamakta önemli bir rol oynamaktadır.¹⁸

Hem NATO hem de AB, terörizmle mücadele ve kitle imha silahların yayılmasının önlenmesini savunma politikalarının öncelikli konuları arasında addetmektedir. Her iki kurum da kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer saldırılara karşı sivil halkın korunması alanındaki faaliyetleri hakkında birbirlerini bilgilendirmektedirler. Bu iki kurum, sivil acil durum planlaması alanında da işbirliği yapmaktadır. Bunlardan başka özellikle enerji güvenliği ve siber savunma konularında işbirliğini artırmanın koşullarını belirlemek amacıyla NATO ve AB personeli karşılıklı istişarelerde bulunmaktadır.¹⁹

NATO ve AB arasındaki bu stratejik ortaklıkta her iki örgüte birden üye olmayan üyelerin bu çabalara tam olarak katılımı yaşamsal önem taşımaktadır. Hâlihazırda 21 ülke, hem NATO hem de AB üyesidir. Hırvatistan'ın da 1 Temmuz 2013'te AB tam üye ülke statüsüne kavuşmasıyla bu ortak ülke sayısı 22'ye çıkacaktır. Türkiye, ABD, Arnavutluk, İzlanda, Kanada ve Norveç NATO üyesi olan fakat AB üyesi olmayan ülkelerdir. Bu ülkeler tüm NATO-AB toplantılarına katılmaktadır. Aynı şekilde, AB üyesi olan ve aynı zamanda NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programı üyesi olan Avusturya, Finlandiya, İrlanda, İsveç ve Malta da her toplantıya katılmaktadır.

Bunlara karşılık, BİO üyesi olmayan GKRY, gizli belgelerin teatisine ilişkin NATO ile bir güvenlik anlaşmasına sahip değildir. GKRY, bu nedenle, resmî NATO-AB toplantılarına katılamamaktadır. Bu, Aralık 2002'de NATO ve AB tarafından alınan kararların bir sonucudur.²⁰ Kıbrıs'ın da dâhil olduğu gayri resmî toplantılar dışişleri bakanları, büyükelçiler, askeri temsilciler gibi değişik düzeylerde zaman zaman gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılarda hiçbir şey kayıt altına alınmamaktadır. İki kurum arasındaki istihbarat paylaşımı ise dolaylı yollardan yapılmaktadır. Özetle, Kıbrıs sorunu, aşağıda açıklanacağı gibi AB ve NATO arasındaki işbirliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu

Yukarıda değinilen karşılıklı ihtiyaçlar NATO üyesi olan ama AB'nin üyesi olmayan Türkiye'yi

NATO-AB stratejik ortaklığında kilit bir aktör haline getirmektedir. Berlin Artı düzenlemeleri hangi şartlar altında AB'nin NATO'nun imkânlarına erişebileceğini düzenlemektedir. NATO ile AB arasında stratejik işbirliğine yeşil ışık yakılırken iki koşulun yerine getirilmiş olması gerekmektedir: (i) işbirliği yapılacak ülkelerin Barış İçin Ortaklık (BİO) katılımcısı olması; (ii) NATO ile güvenlik anlaşması imzalaması gerekmektedir.²¹

GKRY bu koşulları yerine getirmemektedir. Türkiye açısından bakıldığında AB-NATO arasındaki bütün stratejik işbirliği Berlin Artı düzenlemelerine tâbi olmalıdır. AB ise NATO'nun askerî imkânlarını kullandığı durumlarda Berlin Artı düzenlemeleri etkili olsun isterken, stratejik işbirliğini ilgilendiren diğer bütün alanlarda yeni düzenlemeler arzulamaktadır. Örneğin, AB'nin şu anda Kosova'da ve Afganistan'da icra etmekte olduğu polis ve hukuk misyonları, aynı yerlerde bulunan NATO misyonları ile verimli bir etkileşim içerisinde değildir ve NATO'nun askerî korumasından mahrumdur.²² Türkiye'nin AB ile diğer yandan Kıbrıs'ın da NATO ile güvenlik konusunda bir anlaşmanın bulunmaması yüzünden Afganistan'da NATO'nun askeri güçleri ile AB'ye bağlı polis gücü arasında bir düzenlemeye gidilememektedir.²³ NATO ile AB, Makedonya ve Bosna'da iyi bir şekilde çalışmıştır; ancak buradaki operasyonlarla ilgili kararların çoğu GKRY, AB üyesi olmadan önce alınmıştır.

Türkiye, GKRY'nin varlığını gerekçe göstererek, NATO'nun istihbarat bilgilerinin NATO dışındaki AB ülkeleri tarafından kullanılmayacağını belirtip, Berlin Artı düzenlemeleri çerçevesinde NATO istihbaratının AB ile paylaşılmasına onay vermemektedir. Türkiye ve GKRY arasındaki çekişme Kosova'daki NATO barışı koruma kuvvetlerinin yanında AB polis gücünün de yer alması planlarında da kendini göstermiştir. Türkiye, Kosova'daki çok-uluslu AB görev gücüne katkının bir parçası olarak GKRY (Kıbrıs) polis ekibinin yer alacak olmasını veto etmiştir. Mevcut durumda AB ve NATO resmî olarak toplandıklarında sadece Bosna'daki askerî operasyonu ve müttefiklerin askerî imkânlarının nasıl artırılacağı konusunda konuşmaktadırlar.

AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye'nin, Avrupa Savunma Ajansı ile işbirliği yapması için gerekli idari düzenlemeleri sonuçlandırılmamıştır. Türkiye'nin katılımını sağlayacak metnin imzalanması GKRY tarafından veto edilerek engellenmektedir. Aynı sorun, AB ile bilgi alışverişine olanak sağlayacak bir güvenlik anlaşmasında da yaşanmakta, GKRY bu anlaşmanın imzalanmasını da veto yoluyla engellemektedir.

Türkiye, AB'nin Gürcistan ve Irak'ta yaptığı gibi yakın çevresinde icra ettiği operasyonlar hakkında kendisine bilgi vermemesinden, danışmamasından ve de katılım yönündeki isteklerini kabul etmemesinden dolayı AB operasyonlarından rahatsızdır. AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB yönetiminde icra edilen operasyonlara tam yetki ile katılmasının AB tarafından engellenmesi yüzünden Türkiye, AB operasyonuna katılsa dahi karar mekanizmasında söz sahibi olamamaktadır. AB operasyonlarına katkıda bulunan Türkiye, bu operasyonların planlama boyutuna kısmen katılmakta; ancak karar ve komutasına katılamamaktadır.²⁴ Nisan 1999'daki NATO Washington Zirvesinde, Türkiye'nin BAB'da yararlandığı haklar ve ayrıcalıklara benzer hak ve ayrıcalıkları kullanacağı sözü verilmişti.²⁵ Ancak NATO'nun verdiği bu söz AB tarafından onaylanmamıştır. Türkiye BAB düzenlemeleri altında yararlandığı aktif role, AB'nin özerkliği ilkesi gereği ve BAB'dan ayrı bir kurum olmasından ötürü, AB çatısı altında sahip olamamıştır.²⁶

AB, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin AB yönetiminde icra edilecek operasyonlara tam yetki ile katılmasını engellemeye devam etmektedir. Diğer yandan; NATO-AB arasında danışma amacı ile yapılması öngörülen stratejik ve askeri kapsamlı ortak politik toplantıların önü de Türkiye'yi tatmin edici bir çözüm bulunamadığı takdirde tıkalı kalacaktır. Çünkü yukarıda açıklanan Berlin Artı düzenlemelerindeki koşulları yerine getirmeyen GKRY'nin bu ortak toplantılara katılamayacağına dair açık hükümler halen geçerlidir.

Sonuç

NATO'nun oluşturmaya çalıştığı 'kapsamlı güvenlik' anlayışının başarısı için AB'nin ortaklığı

artık bir seçenek değil, zorunluluktur. AB'nin ise, NATO'nun askeri yeteneklerine ihtiyacı vardır. Karşılıklı ihtiyaçlar NATO-AB ilişkilerini yakınlılaştırmaktadır. Ne var ki Kıbrıs sorunu giderek artan bir şekilde tüm müttefiklerin sorunu haline gelmektedir. Taraflar bu sorunun üstesinden gelmek için çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

AB tarafından yayınlanan "AB Güvenlik Mimarisinde NATO'nun Rolü" başlıklı raporda, Kıbrıs sorununun NATO ve AB arasındaki işbirliğinin gelişmesini kötü şekilde etkilemesinden duyulan üzüntü dile getirilerek, Türkiye'ye "NATO üyelerinin, AB ülkelerinin İttifak'a katılımını veto etmekten kaçınması" çağrısında bulunulmuştur. Belgede, özellikle Türkiye kastedilerek, AB'yle üyelik müzakeresi yürüten NATO ülkelerinin OGSP çalışmalarına ve Avrupa Savunma Ajansı'na daha yakın bir şekilde dâhil edilmesi istenmiştir.²⁷ Yine bir başka raporda Avrupa Parlamentosu, AB-NATO stratejik işbirliğinin geliştirilmesini Türkiye'nin engellediği ve bunun dış misyonlarda görevlendirilen AB personelinin güvenliğini olumsuz etkilediğini vurgulamış, Türkiye'ye GKRY yüzünden engellediği AB ve NATO arasındaki siyasi diyaloga izin vermesi; buna karşılık, GKRY'de Türkiye'nin Avrupa Savunma Ajansı'na katılımı konusundaki vetosunu kaldırması çağrısında bulunmuştur.²⁸ Görüldüğü gibi AB tarafı, AB-NATO stratejik ortaklığının önündeki Kıbrıs sorununun aşılması için Türkiye ve GKRY'ye karşılıklı ödünlerde bulunulmasını tavsiye etmektedir. Ne var ki bu ödünlerin karşılıklı olarak verilmesi çok zordur, çünkü böyle bir durumda Türkiye'nin GKRY'yi Kıbrıs'ın meşru temsilcisi olarak tanıması söz konusu olacaktır.

Buna karşılık, NATO'nun 2010 Stratejik Konsept belgesinde stratejik ortaklık için AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına tam katılımının elzem olduğu vurgulanmıştır.²⁹ NATO'nun da Türkiye'nin bir şekilde OGSP karar mekanizmasına dâhil edilmesini desteklediği öne sürülebilir. Hem NATO hem de AB üyesi olan 21 ülkenin bu konuda NATO şapkasıyla benimsedikleri yaklaşımı AB şapkası altında sürdürüp sürdürmeyecekleri ilişkilerin gelişme performansı konusunda belirleyici rol oynayacaktır.

AB ile NATO arasındaki işbirliği sorununun çözümü için Türkiye temelde üç talepte bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, AB'yle genel güvenlik anlaşmasının imzalanmasıdır. İkinci ise AB üyesi olmayan Norveç'e yapıldığı gibi Türkiye'nin Avrupa Savunma Ajansı'na davet edilmesi ve İdari Düzenlemeler Belgesinin onaylanmasıyla Ajansın bir üyesi olmasıdır. Üçüncüsü de, AB operasyonlarının karar mekanizmasına dâhil edilmesidir. Bu taleplerin karşılanması, Türkiye'nin iki kurum arasındaki ilişkilerin istenen düzeye ulaşmasını sağlayacak adımların atılmaya başlanması için olmazsa olmaz şartlarıdır. Buna karşın AB, tam üye olmayan ülkelerin OGSP karar mekanizmasında tam yetkili olma-

sını ilkelerine ve hukukuna aykırı bulunduğu için bu üçüncü talebin AB tarafından kabul görmesi olası değildir.

Türkiye'nin AB'ye katılımı ve Kıbrıs sorununun adil bir şekilde çözüme kavuşturulmasıyla NATO-AB stratejik ortaklığı kurumsal olarak daha etkin işleyebilmeye başlayacaktır. Bu sürece giden aşamada ise daha kestirme bir yol olarak Türkiye'ye OGSP çerçevesinde ortak üyelik statüsü ya da ona benzer bir statü tanınabilir. Kıbrıs sorununun çözüm sürecinde bir ilerleme olmazsa, AB ve NATO, güvenlik aktörleri olarak, giderek kendi etkinliklerini riske sokacaklardır.

0

DİPNOTLAR

- 1 Tarık Oğuzlu, "EU-NATO Relations", *Foreign Policy, Foreign Policy Institute NATO's New Strategic Concept Conference*, Vol. 36, No. 1, 2010, s. 40.
- 2 Burak Tangör, *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikasının Gelişimi*, Ankara, Seçkin, 2009, s. 73-158.
- 3 Maastricht Antlaşması, madde J 4.2.
- 4 Cologne European Council (3-4 June 1999), Conclusions of the Presidency, Annex III - European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, paragraf 5.
- 5 Presidency Report to the Göteborg European Council on European Security and Defence Policy, Brussels, 11 June 2001, paragraf 32.
- 6 NATO-EU Declaration on ESDP, 16 December 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (Erişim tarihi: 23 Ocak 2013).
- 7 ibid.
- 8 Bakınız EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> (Erişim tarihi: 02 Şubat 2013).
- 9 NATO, Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, 19 November 2010, paragraf 32.
- 10 ibid.
- 11 Chicago Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012, paragraf 20.
- 12 Konsey Sekreteryası, Avrupa Dış Eylem Servisi, AB Askeri Personel, Avrupa Savunma Ajansı, Komisyon ve Avrupa Parlamentosu temsilcilerinden oluşmaktadır.
- 13 SHAPE, Belçika'nın Mons kentindeki NATO operasyonlar stratejik komutanlığının adıdır: Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı.
- 14 EU and NATO agree concerted approach to the Western Balkans, NATO Press Release (2003)089, 29 July 2003.
- 15 Uluslararası güvenliğin idamesinde rol oynayan uluslararası güvenlik örgütleri arasındaki işbirliğini kuramsal bir çerçeve sunarak açıklayan bir çalışma için bakınız Burak Tangör, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi*, Ankara, Seçkin, 2008.

- 16 Konu hakkında daha detaylı bir bilgi için bakınız Sanem Özer, Ceren Uysal Oğuz, Senem Atvur, "NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 19 (2010), s. 257-285.
- 17 NATO-EU: A strategic partnership, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49217.htm (Erişim tarihi: 13 Şubat 2013).
- 18 ibid.
- 19 ibid.
- 20 NATO-EU Declaration on ESDP, 16 December 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (Erişim tarihi: 23 Ocak2013).
- 21 EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> (Erişim tarihi: 02 Şubat 2013).
- 22 "NATO'da Türkiye'nin sesine ihtiyacımız var", <http://dunya.milliyet.com.tr/-nato-da-turkiyenin-sesine-ihtiyacimiz-var-/dunya/dunyadetay/09.02.2012/1500156/default.htm> (Erişim tarihi: 09 Şubat 2013).
- 23 Sami Kohen, "NATO-AB aksaklığı ve Türkiye...", *Milliyet*, 1 Eylül 2009.
- 24 Council of the European Union, Presidency Conclusions, Annex II: ESDP: Implementation of the Nice Provisions on the Involvement of the non-EU European Allies, Brussels, 24-25 October 2002, s. 17-20.
- 25 North Atlantic Council, Washington Summit Communique, An Alliance for the 21st Century, Washington DC, 24 Nisan 1999.
- 26 Konu hakkında detaylı bilgi için bakınız Burak Tangör, *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*, Ankara, Seçkin, 2010, s. 123-190.
- 27 European Parliament, Report on the role of NATO in the security architecture of the EU, 2008/2197 (INI), 28 January 2009.
- 28 European Parliament, Enlargement Report for Turkey, 2011/2889 (RSP), Brussels, 29 March 2012, paragraph 47.
- 29 NATO, Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, 19 November 2010, paragraph 32.